

Вітковський Юрій Петрович,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
Сілезької Академії (м. Катовіце, Польща)

Іванченков Вячеслав Сергійович,
кандидат економічних наук, докторант
кафедри маркетингу, підприємництва і
торгівлі Одеського національного
технологічного університету

Vitkovskiy Yurii,
Doctor of Sciences in Economics, Professor,
Head of the Department of Management,
Academy of Silesia,
<https://orcid.org/0000-0001-5806-8671>

Ivanchenkov Viacheslav,
Candidate of Sciences in Economics,
Doctoral Student,
Odessa National University of Technology,
<https://orcid.org/0000-0002-7074-3024>

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЗМІН В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ MECHANISM OF GOVERNMENTAL REGULATION OF STRUCTURAL CHANGES IN THE CONTEXT OF NATIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT

Вітковський Ю. П., Іванченков В. С. Механізм
державного регулювання структурних змін в
контексті розвитку національної економіки.
*Український журнал прикладної економіки та
техніки*. 2024. Том 9. № 4. С. 416 – 420.

Vitkovskiy Y., Ivanchenkov V. Mechanism of
governmental regulation of structural changes in
the context of national economic development.
*Ukrainian journal of applied economics and
technology*. 2024. Volume 9. № 4, pp. 416 – 420.

У статті розглянуто роль держави у сучасних змішаних економіках, де її повноваження охоплюють забезпечення оборони, економічне зростання та соціальну справедливість, що безпосередньо впливає на економічну систему. Центральним аспектом є структурна політика, яка стала актуальною у кінці ХХ століття як засіб подолання економічних кризових явищ, зокрема сповільнення зростання, безробіття та бюджетних дефіцитів. Увага приділена впливу реформ ринку праці та товарів на економічне зростання, що залишається предметом дискусій. Огляд літератури свідчить про широкий спектр досліджень структурної політики на міжнародному рівні. Значна частина досліджень стосується оцінки ефективності структурних реформ у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку, аналіз яких дозволяє виокремити спільні виклики у реалізації реформ. Метою статті є обґрунтування механізмів державного регулювання структурних трансформацій у національній економіці, визначення їх впливу на перерозподіл ресурсів, забезпечення економічної динаміки та підвищення ефективності структурної політики з урахуванням фактору соціальної прийнятності структурних реформ. Структурна політика спрямована на зменшення бар'єрів входу на ринок, стимулювання конкуренції та адаптацію економіки до змін, пов'язаних із зеленою економікою та технологічним прогресом. Проте історичний аналіз демонструє, що темпи реформування залишаються нерівномірними. Однією з причин є наявність вигод та втрат серед різних економічних груп, що впливає на сприйняття реформ суспільством. Результати міжнародних досліджень показують низький рівень підтримки реформ, зокрема підвищення конкуренції та інтеграції мігрантів на ринок праці. Проте надання громадськості достовірної інформації сприяє покращенню розуміння та сприйняття змін. Ефективними методами є комунікаційні стратегії, що включають консультації та переговори, а також компенсаційні заходи, спрямовані на зменшення негативного впливу реформ у короткостроковій перспективі. Соціальна прийнятність є важливим фактором успіху структурних реформ, проте вона не повинна розглядатися як самоціль. Відсутність розуміння через брак інформації знижує ефективність політики, але одночасно опір реформам може мати обґрунтовані підстави. Висновки підкреслюють важливість критичної оцінки витрат і вигод реформ для формування ефективної державної політики та зростання добробуту суспільства.
Ключові слова: механізм, державне регулювання, національна економіка, соціальні аспекти, структурні зміни, структурна політика, економічний розвиток.

The article examines the role of the state in modern mixed economies, where its powers include ensuring defense, economic growth, and social justice, which directly affects the economic system. The central aspect is structural policy, which became relevant at the end of the twentieth century to overcome economic crises slowing growth, unemployment, and budget deficits. Attention is paid to the impact of labor and product market reforms on economic growth, which remains a subject of debate. The literature review indicates a wide range of research on structural policy at the international level. A significant part of the research concerns assessing the effectiveness of structural reforms in countries with different levels of socio-economic development, the analysis of which allows us to identify common challenges in implementing reforms. The article aims to substantiate the mechanisms of state regulation of structural transformations in the national economy, determine their impact on the redistribution of resources, ensure economic dynamics, and increase the effectiveness of structural policy, considering the social acceptability of structural reforms. Structural policies aim to reduce barriers to entry, stimulate competition, and help the economy adapt to changes related to the green economy and technological progress. However, historical analysis shows that the pace of reform remains uneven. One reason is the existence of benefits and losses among different economic groups, which affects the perception of reforms by society. International research results show low support for reforms, remarkably increasing competition, and the integration of migrants into the labor market. However, providing the public with reliable information helps to improve understanding and acceptance of changes. Practical methods are communication strategies that include consultation and negotiation, as well as compensatory measures aimed at reducing the negative impact

© Вітковський Юрій Петрович, Іванченков Вячеслав Сергійович, 2024

of reforms in the short term. Social acceptability is an important factor in the success of structural reforms, but it should not be considered an end. Lack of understanding due to lack of information reduces the effectiveness of policies, but at the same time, resistance to reforms may have valid reasons. The conclusions emphasize the importance of a critical assessment of the costs and benefits of reforms for the formation of effective state policy and the growth of social welfare.

Keywords: *mechanism, state regulation, national economy, social aspects, structural changes, structural policy, economic development.*

Вступ

Держава у сучасних економічних системах змішаного типу виконує три основні функції: забезпечення національної безпеки, сприяння економічному зростанню та регулювання соціально-економічної рівноваги. Попри те, що безпосереднє втручання у господарські процеси є лише одним із напрямів державної політики, усі зазначені функції мають безпосередній або опосередкований вплив на економічні процеси, обумовлюючи формування відповідних інституційних механізмів. Будь-які заходи державного регулювання можуть спричинити як прямі, так і побічні макроекономічні ефекти, що визначає необхідність розгляду державного управління як комплексного багаторівневого процесу.

Структурна політика є складовою державного впливу на економічну систему, орієнтованою на довгострокові перетворення у секторальному, технологічному та інституційному аспектах. Її значення суттєво зросло наприкінці 1980-х років ХХ століття у відповідь на необхідність подолання сповільнення темпів економічного зростання, зниження рівня структурного безробіття, мінімізації інфляційних ризиків та скорочення бюджетних дефіцитів. У межах структурної політики центральне місце займають реформи, спрямовані на підвищення ефективності функціонування ринку праці та товарних ринків шляхом усунення бар'єрів для конкуренції, дерегуляції, стимулювання інновацій та оптимізації державної участі в економічних процесах.

Аналіз наукової літератури свідчить, що вплив структурних реформ на стійкість економічного зростання залишається предметом дискусій у науковій спільноті. Загалом дослідники визнають, що структурні трансформації можуть виступати каталізатором економічного зростання через підвищення продуктивності, інституційне вдосконалення та прискорення технологічного оновлення. Водночас наявні емпіричні дані вказують на неоднозначність наслідків таких реформ, оскільки вони можуть супроводжуватися короткостроковими негативними ефектами, включаючи тимчасове зростання безробіття, погіршення соціально-економічної стабільності та збільшення диференціації доходів населення.

З огляду на це, забезпечення оптимального балансу між економічною ефективністю та соціальною справедливістю вимагає системного підходу до оцінки структурних реформ, що включає кількісне та якісне вимірювання їх наслідків, врахування поведінкових факторів та розроблення компенсаторних механізмів. Формування раціональної структурної політики має ґрунтуватися на комплексному аналізі макроекономічних параметрів, інституційної спроможності держави, особливостей секторального розвитку та динаміки глобальних економічних трендів, що дозволяє визначити умови, за яких структурні реформи сприятимуть довгостроковій економічній стабільності та зростанню добробуту суспільства.

Питання, пов'язані із формуванням структурної політики, проведенням структурних реформ в економіці аналізуються на теоретичному рівні у фундаментальних наукових дослідженнях, зокрема Танзі Віто та А. Ланс Бовенберг; Баюмі Таміма, Роберта Фельдмана, Майкла Уоттлворта, Джеффри Воглома; Воллі Джона [8, 1, 9].

Аналіз поєднання теорії структурних реформ і практики їх запровадження зустрічаємо у Юнкера Дж. А. [12].

У книзі «Політична економія структурних реформ у Європі» за об'єднання провідних наукових кіл, центральних банків Європи та ОЕСР міститься оцінка прогресу проведення структурних реформ у минулому та визначаються вектори роботи на майбутнє [6].

Великий інтерес представляють публікації, підготовлені за сприяння міжнародних економічних інститутів, таких як ОЕСД, МВФ. Ці публікації, як правило, містять інформацію щодо досвіду реалізації структурних реформ у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку [8, 11].

Серед вітчизняних науковців структурну політику вивчають Батченко Л.В., Вовканич С.Й., Єрохін С.А., Назаркевич І.Б., Шульц С.Л. та ін.

Використовуючи здобутки провідних науковців, ми зосередимо увагу на спільних викликах і перспективах їх подолання у проведенні структурної політики країн сучасного світу.

Формулювання цілей статті

Метою статті є обґрунтування механізмів державного регулювання структурних трансформацій у національній економіці, визначення їх впливу на перерозподіл ресурсів, забезпечення економічної динаміки та підвищення ефективності структурної політики з урахуванням фактору соціальної прийнятності структурних реформ.

Виклад основного матеріалу дослідження

В сучасному світі вплив держави на соціально-економічні процеси є суттєвим. Співвідношення державних витрат до ВВП %, яке репрезентує присутність держави в економіці, останніми десятиріччями має тенденцію до збільшення або знаходиться на стабільно високому рівні (рис. 1).

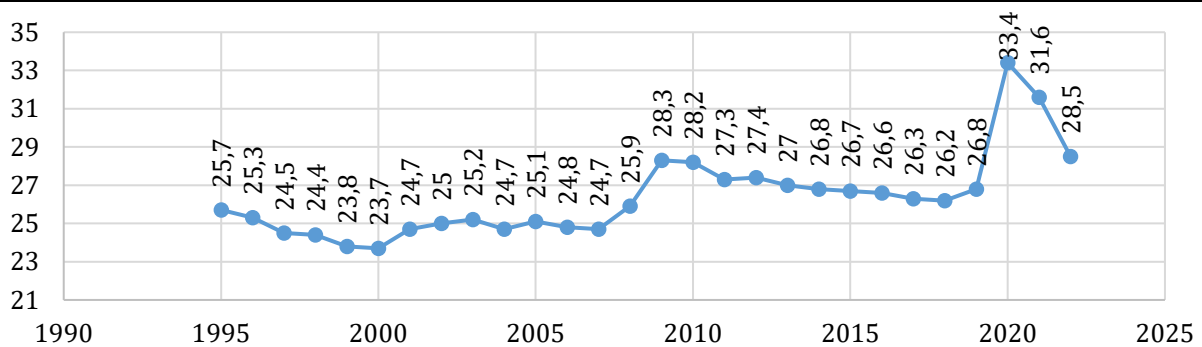

Рис. 1. Державні витрати, % від ВВП. Джерело: складено за даними [5].

Водночас, фахівці вважають, що світова економіка переживає період структурної слабкості, уповільнення глобального економічного зростання. Однією з причин ситуації, що склалася, є структурна інертність, яка перешкоджає перерозподілу капіталу і праці на користь більш продуктивних фірм і галузей [10]. Це актуалізує питання структурних перетворень, необхідність яких підсилюється у зв'язку із поширенням принципів зеленої економіки, технологічними змінами, які вимагатимуть значних інвестицій у перерозподіл ресурсів. У цьому контексті важливою складовою державного впливу на економічне середовище є структурна політика. Пріоритетами структурної політики виступають пом'якшення бар'єрів входу та сприяння конкуренції на товарних ринках для полегшення перерозподілу ресурсів у різних секторах, в такий спосіб допомагаючи країнам використовувати потенційні переваги нових технологій. Заходи структурної політики держави на ринку праці здатні полегшити інтеграцію іноземних працівників, що може збалансувати дефіцит пропозиції робочої сили, спричинений старінням населення розвинутих країн.

Однак прогрес структурних реформ, як свідчить історія економіки, відбувся і відбувається нерівномірно в різних країнах. Поясненням цього може бути низка факторів змістовного і функціонального характеру. Почнемо з того, що за змістом структурні реформи – це заходи структурної політики, які ініційовані державою, спрямовані на оптимізацію розподілу ресурсів в економіці. Але перерозподіл ресурсів відбувається через перерозподіл прав на доходи, в тому числі економічну ренту. Таким чином, в результаті реформ виникають переможці (бенефіціари від підвищення ефективності) і переможені (ті, чиї доходи в результаті реформ зменшуються). Наприклад, реформи, спрямовані на розвиток конкуренції, можуть збільшити виробництво та знизити ціни, тобто забезпечити підвищення добробуту на макrorівні, але у короткостроковому періоді програють ті фірми та їх працівники, чия ринкова влада буде зменшена.

Отже, важливо, що прибутки і втрати від структурних реформ нерівномірно поширюються не тільки у просторі (в суспільстві), але й у часі [2]. Витрати сильніше відчуються у короткостроковій перспективі та покладені на конкретних економічних суб'єктів, тоді як прибутки розсіяні у суспільстві і повільно збільшуються із часом.

Значна кількість сучасних дослідників структурних реформ дотримується думки, що негативне сприйняття реформ і їх повільний прогрес відображають нерівномірний розподіл витрат і вигод серед економічних суб'єктів [3]. При цьому варто враховувати той факт, що опір структурним реформам подекуди лежить в площині поведінкових аспектів, які можуть спотворювати економічні інтереси і уявлення про справедливість, як традиційного підґрунтя економіки добробуту і суспільної економіки. Серед поведінкових факторів, що впливають на прийнятність реформ: викривлена інформація про проблеми, які вирішують реформи та інструменти структурної політики [4].

Ретроспективний огляд дозволяє констатувати тезу про скорочення більш ніж удвічі швидкості структурних реформ після світової фінансової кризи 2008-2009 рр. Крім того, значна частина реформ, які останніми роками намагалися провести у розвинутих країнах взагалі не була реалізована. Так, частина нереалізованих реформ в електроенергетиці сягає 20%, на ринку праці – майже 50%. Макроекономічна ситуація та політичний контекст, у яких структурні реформи проводяться, безумовно важливі, але на думку експертів МВФ, не є визначальними [11].

Вірогідно, вперше з того часу, як структурна політика посіла провідне місце в системі державного регулювання економіки, на теоретичному рівні було зазначено, що переконання та уявлення є ключовими детермінантами ставлення до структурних реформ.

Economist Intelligence Unit (дослідницький та аналітичний підрозділ The Economist Group, дочірньої компанії газети The Economist, заснований у 1946 р.) створив базу даних на основі щоквартальних звітів, які охоплюють 26 розвинутих економік, 36 країн, що розвиваються та 14 країн з низьким рівнем доходу. База даних включає результати соціологічних опитувань суб'єктів означених країн щодо сприйняття структурних реформ та інформацію щодо реалізації реформ.

В середньому за результатами опитувань лише 6% громадян підтримують реформи підвищення конкуренції в основних секторах економіки і 11% підтримують інтеграцію іноземних працівників.

Опитування в різних країнах показують, що надання інформації населенню може виправити помилкові уявлення про політику та збільшити підтримку реформ. Забезпечення розуміння їх

необхідності та пояснення очікуваних ефектів у разі реалізації структурної політики має вирішальне значення для збільшення соціальної прийнятності реформ. Наприклад, додаткова підтримка інтеграції мігрантів зростає до 40% у групах, які отримали інформацію про позитивні наслідки залучення мігрантів на ринок праці.

Отже, уповільнення і зменшення ефективності структурних реформ у країнах з різним рівнем доходу можна пояснити об'єктивними обставинами. Звуження можливостей для реформ у деяких галузях збіглося зі зростанням соціального невдоволення, особливо з часів світової фінансової кризи, епізодами громадянських заворушень, а також зростанням недовіри до державних інститутів.

Наукові дослідження доводять, що спілкування та консультаційні заходи, спрямовані на інформування зацікавлених сторін щодо цілей реформ часто відіграють ключову роль у забезпеченні реалізації політики держави. Щодо структурної політики, то дієвими виявляються дві групи заходів:

Використання комунікаційних стратегій, таких як консультації, слухання, переговори з різними зацікавленими сторонами протягом всього періоду реалізації реформ.

Компенсаційні заходи - програми професійної підготовки, тимчасовий захист робочих місць, ціннові субсидії, спрямовані на компенсацію тим, хто програє від реформ у короткостроковому періоді.

Країни незалежно від рівня доходу можуть використовувати обидві групи заходів. Розвинені економіки частіше вдаються до консультацій і комунікаційних стратегій, порівняно з використанням компенсаційних заходів, хоча частка епізодів, у яких використовувалися пом'якшувальні заходи зростає після світової фінансової кризи. В країнах, що розвиваються, більше покладалися на компенсаційні заходи. Зокрема, під час реформування електроенергетики були поширені субсидії або контроль цін.

У процесі використання обох типів заходів постає питання щодо їх ефективності. Як зазначають експерти, хоча причинно-наслідкові наслідки не можна переконливо перевірити, економетричні моделі свідчать про наявність кореляцій між використанням комунікаційних стратегій та результатами структурних реформ.

Підводячи підсумки визначенню поведінкових факторів, що впливають на соціальну прийнятність структурних реформ, та інструментів, які можуть покращити сприйняття структурної політики, зробимо такі зауваження:

- ✓ соціальна прийнятність важливий, але не єдиний поведінковий фактор, який впливає на ефективність структурної політики. Наприклад, групи спеціальних інтересів можуть впливати на державні органи, що приймають рішення, відповідно на перебіг і результати реформ, незалежно від того, наскільки суспільство сприймає ці реформи;

- ✓ компенсаційні та консультативні заходи не є альтернативою структурної політики, вони є її складовою для підвищення розуміння щодо доцільності її проведення;

- ✓ відсутність розуміння через брак інформації знижує ефективність структурної політики через несприйняття її суспільством, але розуміння не має допомагати просувати нелогічну, необґрунтовану політику структурних перетворень;

- ✓ опір суспільства може мати обґрунтовані підстави і тому соціальну прийнятність не слід розглядати як самоціль.

Проте системна, прозора, критична оцінка витрат і вигод від структурних реформ є важливою для формування майбутньої політики держави і зростання добробуту суспільства.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Структурна політика є складовою державного впливу на економіку. Питання ефективності структурних реформ залишається дискусійним. Водночас однією з причин уповільнення глобального економічного зростання є структурна інертність, яка перешкоджає перерозподілу капіталу і праці на користь більш продуктивних фірм і галузей. Вказане актуалізує необхідність проведення структурної політики, яка має на меті пом'якшення бар'єрів входу та сприяння конкуренції на товарних ринках для перерозподілу ресурсів. Негативне сприйняття структурних реформ і їх повільний прогрес відображають нерівномірний розподіл витрат і вигод серед економічних суб'єктів. Опір структурним реформам подекуди спричинений поведінковими аспектами. Серед поведінкових факторів, що впливають на прийнятність реформ, можна виділити викривлення інформації про проблеми, які вирішують реформи та інструменти структурної політики.

Сучасні дослідження, які ґрунтувалися на результатах опитувань економічних суб'єктів майже з 80 країн, вперше зробили наголос, що переконання та уявлення є ключовими детермінантами ставлення до структурних реформ і впливають на їх ефективність. Заходами, які підвищують дієвість структурної політики визначено використання комунікаційних стратегій і компенсаційних заходів. Наявність кореляцій між використанням комунікаційних стратегій та результатами структурних реформ засвідчують економетричні моделі.

Розуміючи важливість поведінкових факторів для ефективності структурних реформ, зазначимо, що соціальна прийнятність важливий, але не єдиний поведінковий фактор, який впливає на ефективність структурної політики, консультативні заходи є інструментами розуміння щодо доцільності її проведення.

Література

1. Bayoumi Tamim, Mr. Robert A. Feldman, Michael Wattleworth, Geoffrey Woglom. Structural Reform and Macroeconomic Adjustment in Industrial Countries. International Monetary Fund. 1989. URL: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781451943726/ch02.xml>.
2. Blanchard Olivier, Francesco Giavazzi. Macroeconomic Effects of Regulation and Deregulation in Goods and Labor Markets. *Quarterly Journal of Economics*. 2003. Vol. 118. № 3. pp. 879–907.
3. Boeri Tito, Giorgio Barba Navaretti, eds. Structural Reforms without Prejudices. Oxford: Oxford University Press. 2006.
4. Douenne Thomas, Adrien Fabre. Yellow Vests, Pessimistic Beliefs, and Carbon Tax Aversion. *American Economic Journal: Economic Policy*. 2022. Vol. 14. № 1. pp. 81–110.
5. Expense (% of GDP). World Bank Group. Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.XPN.TOTL.GD.ZS>.
6. Nauro F. Campos (ed.), Paul De Grauwe (ed.), Yuemei Ji (ed.) The Political Economy of Structural Reforms in Europe. 2018. Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198821878.001.0001>.
7. Structural Adjustment and Economic Performance. Organization for Economic Cooperation and Development. No. 149. December 1987/January 1988. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/1987/12/oecd-observer-volume-1987-issue-6_g1g341cc/observer-v1987-6-en.pdf.
8. Tanzi, Vito and A. Lans Bovenberg. Economic Interdependence and the International Implications of Supply-Side Policies. Washington: International Monetary Fund. Working Paper, WP/88/71, August 4, 1988.
9. Whalley John. Impacts of a 50 Percent Tariff Reduction in an Eight-Region Global Trade Model, in General Equilibrium Trade Policy Modeling, ed. By T.N. Srinivansan and John Whalley. Cambridge, Massachusetts: MIT Press. 1986.
10. World Economic Outlook. Steady but Slow: Resilience amid Divergence. International Monetary Fund. April 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/04/16/world-economic-outlook-april-2024>.
11. World economic outlook: The Global Economy in a Sticky Spot. July 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/07/16/world-economic-outlook-update-july-2024>.
12. Yunker, J.A., The Economic Performance of Public and Private Enterprise: The Case of U.S. Electric Utilities. *Journal of Economics and Business*. (Fall 1975), pp. 60–67.

References

1. Bayoumi, T., Feldman, R. A., Wattleworth, M., & Woglom, G. (1989). *Structural reform and macroeconomic adjustment in industrial countries*. International Monetary Fund. Available at: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781451943726/ch02.xml>.
2. Blanchard, O., & Giavazzi, F. (2003). Macroeconomic effects of regulation and deregulation in goods and labor markets. *Quarterly Journal of Economics*, 118(3), pp. 879–907.
3. Boeri, T., & Barba Navaretti, G. (Eds.). (2006). *Structural reforms without prejudices*. Oxford University Press.
4. Douenne, T., & Fabre, A. (2022). Yellow vests, pessimistic beliefs, and carbon tax aversion. *American Economic Journal: Economic Policy*, 14(1), pp. 81–110.
5. World Bank Group. (n.d.). Expense (% of GDP). Data. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.XPN.TOTL.GD.ZS>.
6. Campos, N. F. (Ed.), De Grauwe, P. (Ed.), & Ji, Y. (Ed.). (2018). *The political economy of structural reforms in Europe*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198821878.001.0001>.
7. Organization for Economic Cooperation and Development. (1987/1988). Structural adjustment and economic performance. *OECD Observer*, no. 149. Available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/1987/12/oecd-observer-volume-1987-issue-6_g1g341cc/observer-v1987-6-en.pdf.
8. Tanzi, V., & Bovenberg, A. L. (1988). Economic interdependence and the international implications of supply-side policies. *International Monetary Fund*. (Working Paper WP/88/71).
9. Whalley, J. (1986). Impacts of a 50 percent tariff reduction in an eight-region global trade model. In T. N. Srinivasan & J. Whalley (Eds.), *General equilibrium trade policy modeling*. MIT Press.
10. International Monetary Fund. (2024, April). *World economic outlook: Steady but slow: Resilience amid divergence*. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/04/16/world-economic-outlook-april-2024>.
11. International Monetary Fund. (2024, July). *World economic outlook: The Global Economy in a Sticky Spot*. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/07/16/world-economic-outlook-update-july-2024>.
12. Yunker, J. A. (1975). The economic performance of public and private enterprise: The case of U.S. electric utilities. *Journal of Economics and Business*, 27(3), pp. 60–67.

Стаття надійшла до редакції 02.10.2024 р.